

**Tema:
Bistand
etter
konflikt**

Veien til varig fred

2 Tema BISTAND ETTER KONFLIKT

■ TUSENÅRSMÅL

Null

Antall sårbare stater som har oppnådd FNs tusenårs mål for å redusere fattigdom, bedre utdanning og helse og kvinners deltagelse.

■ METAFOR

Når vi kaller en stat sårbar, må vi betrakte det som en metafor. Det betyr håndter varsomt. Det kan fort ødelegges. Dersom du heller for mye penger på problemet, kan du gjøre like mye skade som nytte >>

Dan Smith, generalsekretær i International Alert

BISTANDSAKTUELT

Å yte bistand etter konflikt

Varig fred oppnås ikke med en signatur på en fredsavtale. De fleste moderne konflikter er i land som også tidligere har vært i konflikt, men der freden aldri ble befestet.

Ofte har giverland og medier fokusert på land der krigen går inn i en avgjørende, blodig fase. Eller de jubler i felles flokk når en fredsavtale undertegnes eller friheten er oppnådd. Men interessen daler kort tid etter.

Det er samlet mye lærdom om bistand og arbeidet for varig fred vår nære historie, i det som omtales som «sårbare stater». Den viktigste lærdommen for politikere og fagrådgi-vere i giverland er at det tar lang tid å bygge en fungerende stat. Bistand til sårbare stater må i hvert fall ha 15- til 20-årspektiver.

I Mosambik ryddes det fortsatt landminer 20 år etter at de siste ble gravd ned. Norsk bistand har i over 15 år blitt brukt til å utarbeide gode energilover og styrke fiskeriforvaltningen i Mosambik, men det er først nå at de gode resultatene viser seg.

Lenger nord i Afrika er Sør-Sudan helt i startfasen med å etablere en ny stat. Norge var med under fredsprosessen. Sikringen av freden og demokratiet de neste 20 årene vil kreve mye arbeid og en god del bistandspenger.

I dette bilaget ser vi primært på bistand etter konflikt. Vi har ikke fokus på nødhjelp og humanitær hjelp, eller fredsstyrker – som alle er viktig for å stabilisere konfliktområder. En god fredsavtale er grunnleggende. Men det er bare et startgrunnlag. På midtsidene har vi illustrert hvor vanskelig og tidkrevende veien til varig fred kan være. Det er ikke en rett linje fra krig til fred. Tilbakeslag er vanlig.

Mangfoldige tiltak må til. Vi viser fram innholdet i verktøykassen som Norge har med seg til Sør-Sudan, samtidig som vi trekker fram Mosambik som en stat der en del ble gjort riktig.

Kampen om naturressurser er ofte det som driver og betaler for kriger. Det er de samme ressursene som på sikt skal finansiere en levedyktig stat. I DR Kongo forsøker myndighetene å sikre seg kontroll over skogene og mineralene.

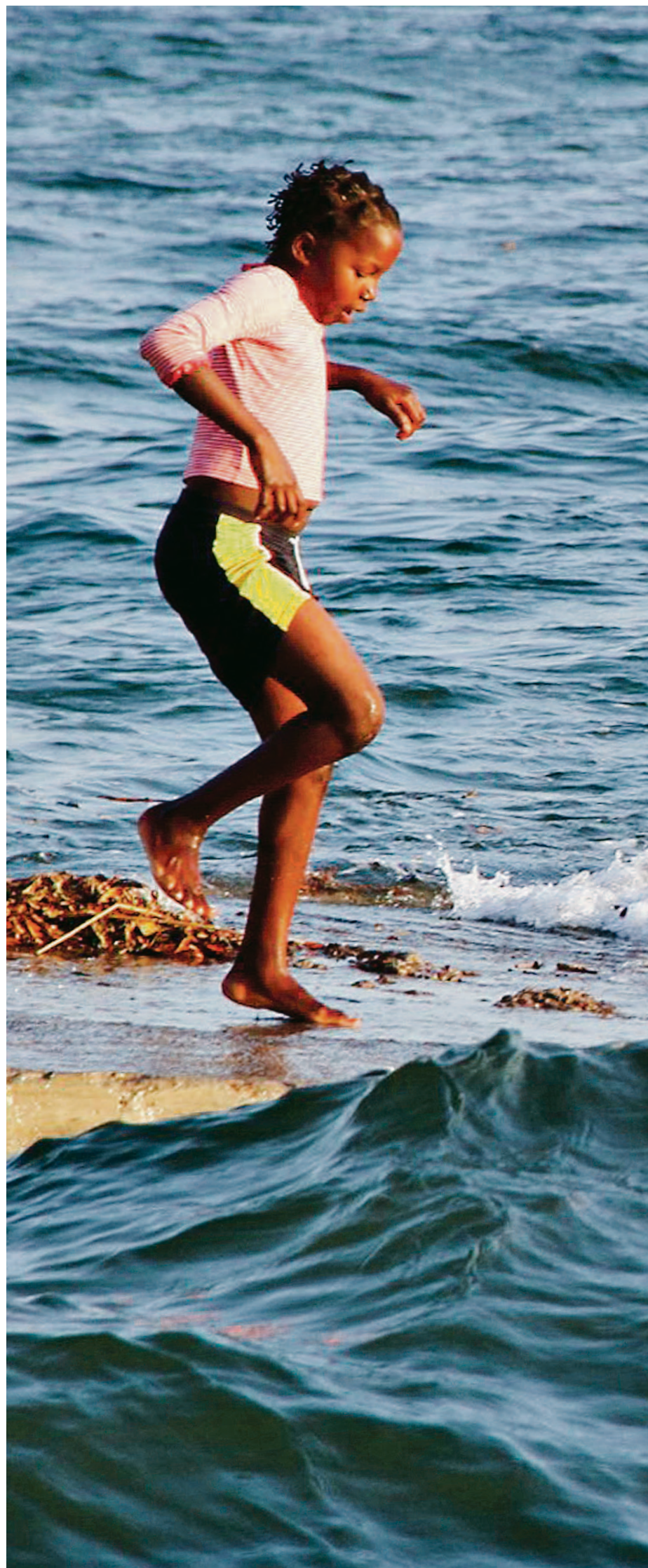
Fred må gi muligheter og rettigheter til innbyggerne for å lykkes på sikt. Det er spesielt ungdommen som må få jobber og utdanning.

Jan Speed
Temareaktør

20 år etter krigen tok slutt i Mosambik leker barn på steder der de tidligere ikke våget å gå.

FOTO: JAN SPEED

■ NORSK STØTTE
Seks av ti

I 2010 var seks sårbare stater eller land i konflikt blant de ti største mottakerne av norsk bistand, og 15 prosent av all norsk bistand i 2010 gikk til land i aktiv konflikt.

■ VOLD

1,8 mrd.

mennesker bor i land rammet av gjentakende politisk og kriminell vold. Ingen sårbar eller konfliktrammet stat har oppnådd FNs tusenårsmål, ifølge Verdensbankens World Development Report 2011. Den viser at borgerkrigene som har blusset opp siden 2003 har vært i land som tidligere har vært rammet av konflikt.

33 sårbare stater

Internasjonale bistandsgivere har slitt med å finne en betegnelse på land i konflikt eller som nylig har vært i konflikt.

Først ble de kalt «lavinnetekstland under stress». Senere snakket man om «failed states» – mislykkede stater. Det ble tolket som dømmende. Nå snakkes det om «fragile states and situations» – sårbare stater og situasjoner.

Verdensbanken opererer med en liste på 33 slike land og territorier. De mest åpenbare er: Somalia, Afghanistan, Elfenbenskysten, Liberia, DR Kongo, Øst-Timor, Sri Lanka, Nepal, Haiti, Palestina, Sør-Sudan, Sudan, Kosovo, Den sentral-afrikanske republikken og Burundi.

Noen kjennetegn ved slike stater:

- Svakt statsapparat med få velutdannede ansatte og lite penger.
- Pågående eller nylig avsluttede væpnede konflikter. Fare for at nye stridigheter kan bryte ut.
- Staten har ikke kontroll og makter ikke å håndheve lover i hele landet.
- Omfattende korrupsjon og dårlig utnyttelse av landets naturressurser
- Høy arbeidsløshet, spesielt blant unge.
- Stor fattigdom, sosiale ulikheter og konkurranse om knappe goder.
- Manglende evne og vilje til å nå FNs tusenårsmål.
- Omfattende brudd på menneskerettigheter

Under krig blir det mange steder umulig å drive vanlig jordbruk eller det blir vanskelig å transportere mat. Resultatet er hungersnød og sult. FOTO: AIM

Opprørere skar øret av denne kvinnen under borgerkrigen i Mosambik. Det samme skjedde i Liberia, Angola, Sierra Leone eller Afghanistan. FOTO: AIM

Serverte fisk, skapte fred

I hjemlandet var det skuddveksling, massakrer, tortur, sult og millioner på flukt. I Roma spiste fiendene middag sammen for første gang. Begge delegasjonslederne fikk servert hver sin storfisk. **Av Jan Speed, i Italia**

Vi kunne ikke bare gi en fisk til den ene. For den som får fiskehodet er sjefen. Og vi tok ikke parti, vi var meklere, sier Mario Giro i den katolske organisasjonen Comunita Sant Egidio.

Det ble også servert hvit frascatvin, noe begge forhandlingsledere likte. I bakgården og møterommet i et gammelt nonnekloster var organisasjonen i gang med sitt første forsøk på fredsmekling. Målet var å få slutt på den blodige borgerkrigen i Mosambik. Etter 27 måneder med krangling, tilbakeslag, press og fruktbare samtaler kom partene til enighet.

Senere har organisasjonen Sant Egidio bidratt til fredsamtaler eller diskusjoner om demokrati i land som DR Kongo, Guatemala, Burundi, Elfenbenskysten, Uganda, Algerie, Burkina Faso, Den sentralafrikanske republikken, Niger og Bosnia.

Med hovedkvarter i Romas tidligere fattigstrøk kalles de "Trasteve-

res FN". Deres frivillige arbeid med internasjonal fredsmekling vokste opprinnelig ut av et engasjement for uteliggere og fremmedarbeidere i den italienske hovedstaden.

– De fattige har mest behov for fred. Vi trekker ikke grenser. Krig er ikke noe som bare angår strateger rundt et bord. Det angår fattige mennesker og det er deres behov som må ivaretas. Vi må prøve å finne løsningene som til enhver tid er mulige.

– Krig skaper et svart hull der all humanitær innsats blir kastet. Krig er mor til all fattigdom. Du kan ikke utvikle et land uten å løse den politiske krisen. Krigen skaper grunnlaget for fattigdom som også dreper etter at freden er sikret.

– Noen vil likevel si at det er fattigdom som er krigens mor?

– Dersom fattigdom var årsaken, hadde det vært mange flere kriger i verden. Det er en vestlig forestilling at fattigdom er et hovedproblem. Enhver krig eller konflikt starter med en

Enhver krig eller konflikt starter med en menneskelig avgjørelse, sier Sant Egidio-talsmann Mario Giro. FOTO: JAN SPEED

menneskelig avgjørelse. Det er ingen enkel beslutning å gripe til våpen. Selvfølgelig kan fattigdom bidra, men det er sjelden hovedårsaken, sier Giro.

Møter med enkeltmennesker

Det var et tilfeldig møte som gjorde at Sant Egidio ble med i fredsprosessen i Mosambik. Medlemmer av organisasjonen ble kjent med en mosambikisk student i Roma. Senere ble han prest og etter hvert den katolske biskopen i Beira, et område i Mosambik der opprørerne sto sterk. Han holdt dem oppdatert om problemene kirken hadde med Frelimo-regimet og konsekvensene av krigen mellom Renomo og regjeringen.

I begynnelsen delte Sant Egidio ut nødhjelp i områdene vest for Beira. Men de klarte også gjennom sine kontakter i Det italienske kommunistpartiet å få til samtaler mellom kirken og Frelimo. Da Mosambiks president Samora Machel besøkte Roma, ordnet de et møte med paven. Da Renamo kidnappet tre nonner, overtalte de opprørerne til å løslate dem.

– Vi hadde ikke tenkt å være meklere, men gjennom små hendelser bygde vi relasjoner.

27 måneder

Da partene i konflikten ikke kunne bli enige om afrikanske meklere, ble Sant

Egidio bedt om å ta på seg rollen. I 27 måneder pågikk samtalen om alt fra en ny grunnlov, parlamentets sammensetning, hva som skulle skje med de militære styrkene på begge sider og om valg.

Freden som Sant Egidio meklet fram i Mosambik har holdt i 20 år. En tilsvarende fredsavtale som FN presset igjennom nesten på samme tid i Angola, brøt sammen etter to år. Resultatet ble nye krigshandlinger.

– Tålmodighet er avgjørende for suksess. Allfor mange fredsavtaler er for tekniske og er påtvunget, sier Giro. Til daglig er han journalist.

Han påpeker at mange avtaler går i oppløsning fordi det internasjonale samfunnet dikterer betingelser eller lar for mange avgjørende spørsmål forbli uløst når avtalen signeres.

Det var en gruppe katolske ungdommer som etablerte Sant Egidio for å støtte de svakeste i samfunnet. De ville forandre verden, ved å leve ut det radikale budskapet i evangeliene. Frivillige deler ennå ut mat til Romas fattige. Organisasjonen har også egne eldresentre. De er talspersoner for forfulgte romfolk og er aktive i den internasjonale kampanjen mot dødsstraff. Bevegelsen har spredt seg over hele verden. Blant annet driver organisasjonen aidsforebyggende

prosjekter med fokus på utdeling av hiv-medisiner.

Selv om Sant Egidio stadig får forespørsler om å tilrettelegge samtaler mellom ulike grupper, definerer de seg ikke som internasjonale diplomater.

Et hinder?

Organisasjonens sterke religiøse tilknytning ser han ikke som en hindring i meklingsarbeidet.

– Vi tror ikke at religion gir et grunnlag for krig. Det kan brukes som en unnskyldning, men essensen i alle religioner er fred. Religion er et godt grunnlag for dialog. I Niger er det muslimer som har bedt oss om dialoghjelp for å sikre demokrati i landet, sier Mario Giro.

Det er ikke et arbeid uten farer. Frivillige i både Kongo og El Salvador er blitt drept.

– Sivilsamfunnsorganisasjoner som går inn i fredsforhandlinger må være beredt på nederlag, og forsøke om igjen og om igjen, sier Giro.

Sant Egidio har forsøkt å få drapsmenn i DR Kongo til å legge ned våpnene og å overtale uganderer Joseph Kony i Herrens Motstandshær til å overgi seg, uten hell.

<<Bad guys>>

De møter og samtaler med krigsherrer, generaler og opprørere. Oftest menn med mange drap på samvittigheten og blod på hendene.

– Du håndhilser på disse folkene. Etterpå må du vaskene hendene dine, og så må du vaske dem en gang til, innrømmer Giro.

Han understreker at det alltid er nødvendig å snakke grundig med begge parter, også de som har dårlig rykte.

– Vi snakker bestandig med «the bad guys». Men konflikter er ikke svart-hvitt, ofte er det et spørsmål om grader av ondskap mellom partene. I noen tilfeller har partene begått forbrytelser. Da må du finne hvordan det kan være fordelaktig for dem å slutte med forbrytelsene, sier Mario Marazziti, som har deltatt aktivt i fredssamtalene i Burundi.

Organisasjonen Sant Egidio

■ Organisasjonen Sant Egidio har hovedkontor i Roma. Den er engasjert i utviklings- og fredsarbeid i en rekke land.

■ Sant Egidio er helgenen som beskyttet de svake mot de mektige

■ Organisasjonen har 60 000 medlemmer i 75 land.

Freden som Sant Egidio meklet fram i Mosambik har holdt i 20 år. FOTO: SCANPIX

Han erkjenner at full rettferdighet sjelden vil være forenlig med reell fredsskaping.

– Det avgjørende er å skape sikkerhet for flest mulig mennesker. Vi leter ikke nødvendigvis etter kompromisser. Det må bli praktisk og mentalt attraktivt for krigere å gi fra seg sine våpen. Du må skape en lengsel etter et bedre liv. Det kan være at han får mer selvrespekt og mindre frykt, kanskje mindre makt, men en bedre framtid.

– Fred skaper ikke sosial rettferdighet, men det er en forutsetning for at det skal skje, forklarer Marazziti.

Mario Giro viser oss salen der flere fredsavtaler er blitt undertegnet.

– Undertegnelsen er bare begynnelsen. Den virkelige utfordringen kommer etterpå. Det er da det internasjonale samfunnet må trå til. Dessverre har vi merket oss at den internasjonale oppmerksomheten synker etter at fredavtalen er signert, men det er da fokus bør skjerpes. Vi i Vesten har for lite tålmodighet. For å løse en konflikt og skape utvikling trenger vi mye tid, sier Mario Giro. ■

Norge bidrar med bistand til en rekke land hvor stabilisering og forsoning er viktig. Bildet er fra Faryab-provinsen viser politioverbetjent Tom Henriksen som gir instruksjoner til en ung afghansk politimann. FOTO: KEN OPPRANN

Norge, en fredsnasjon?

Norge har vært en aktiv tilrettelegger og mekler i flere internasjonale konflikter de siste årene. I tillegg har vi bidratt med ulike typer bistand der fred, forsoning og stabilisering har vært viktige mål.

DETTE ER EKSEMPLER på tiltak i noen land og områder der det har vært norsk fredsengasjement fra 1990 og fram til i dag:

■ **Afghanistan** – Militær deltakelse i ISAF-styrkene etter FN-mandat.

Støtter opp om afghanske myndigheters egne freds- og forsoningsinitiativ. Omfattende bistand.

■ **Balkan** – Fredsbevarende styrker under Nato i Kosovo. Deltakelse i ulike freds- og forsoningstiltak.

■ **Burundi** – Støtte til FNs fredsbyggingsskisse.

■ **Colombia** – Tilrettelegger for forhandlinger.

■ **Det palestinske området** – Tilrettelegger for forhandlinger gjennom opprettelse av hemmelig bakkanal fram til Oslo II-avtalen. Leder av giverlandsforum. I dialog med alle parter. Omfattende bistand.

■ **DR Kongo** – Støtte til reintegrering av tidligere opprørsoldater.

■ **Eritrea og Etiopia** – Støtte til forhandlinger i forbindelse med grensekonflikten. Mangeårig bistandssamarbeid.

■ **Filippinene** – Tilrettelegger for forhandlinger fra 2001. Bidrag til overvåking av menneskerettigheter som del av videre fredsprosess.

■ **Guatemala** – Aktiv støtte til fredsforhandlinger fra 1989. Fredsavtale inngått i 1996.

■ **Haiti** – Støtte til tillitsbygging fra midten av 1990-tallet.

■ **Indonesia** – Finansiell støtte til meklingsarbeid i Aceh og overvåking av fredsavtalen.

■ **Kenya** – Støttet meklingsarbeid etter konflikten utløst av valget i 2007.

■ **Liberia** – Støtte til demobiliseringsprosesser og sikkerhetssektorreform.

■ **Mali** – Støtte til maliske myndigheter og UNDP for sikkerhet og dialogprosjekter i Nord-Mali. Støtte til Kirkens Nødhjelp som var viktig i lokale fredsprosesser 1992-1996.

■ **Nepal** – Dialogarbeid med partene i konflikten og annen støtte til fredsprosesser gjennom FN fra 1996. Fredsavtale på plass i 2006.

■ **Pakistan** – Støtte til dialog mellom religiøse grupper.

■ **Somalia** – Aktiv i internasjonal kontaktgruppe.

■ **Sri Lanka** – Tilrettelegger for forhandlinger fra 1999 til 2006. Bidro til våpenhvileavtalen i 2002.

■ **Sudan** – Sentral støttespiller for fredsforhandlinger om Sør-Sudan som ledet til fredsavtale i 2005.

Sentral aktør i koordinering av internasjonal bistand. Norge ledet den internasjonale fredsovervåkingstyrken i Nubafjellene fra 2002-2005.

■ **Tanzania** – Støtte til arbeidet med å få på plass en koalisjonsregjering på Zanzibar etter et valg preget av vold. Omfattende bistand.

■ **Uganda** – Støtte til avvæpning, demobilisering og reintegrering av opprørsoldater. Bidro med penger til fredssamtaler med opprørere fra Herrens motstandshær.

■ **Øst-Timor** – Støtte til dialog og forsoning siden 2006.

(Listen er ikke utfyllende og omfatter bare noen av tiltakene som har vært direkte relatert til fredsskaping. Norsk fredsbygging gjennom bistand omfatter enda flere land.)

Sant Egidio har hovedkvarter i Roma. Arbeidet med internasjonal fredsmekling vokste ut av et engasjement for uteliggere og fremmedarbeidere i den italienske hovedstaden.

FOTO: JAN SPEED

6 Tema BISTAND ETTER KONFLIKT

■ FELLESKAP

G7+

ble etablert i 2008 som en samling sårbare stater. De utformet et veikart for hvordan sårbare stater kan bli robuste nok til å påbegynne arbeidet mot tusenårsmålene. De vil at giversamfunnet skal forplikte seg til prinsipper om å sikre større nasjonalt eierskap for og deltakelse i utviklingsbistand til sårbare stater, samt at denne bistanden skal fokusere på freds- og statsbygging.

■ SUDAN-STØTTE

4

milliarder kroner er det Norge har brukt på Sudan (både Sudan og Sør-Sudan) siden 2006.

■ BISKOPENS ØNSKE

Veibygging

– Skal man bygge en stat må man ha kontakt mellom de forskjellige nivåene i samfunnet. For å få det til må man ha veier. Mange steder i Sør-Sudan er det som det var i steinalderen, sier den sørsudanske frihetsskjempen og biskopen Paride Taban. Han mener gode veier skaper stabilitet, utvikling og nasjonal enhet.

Norsk dugnad for et fredelig Sør-Sudan

Norsk bistand har mange håndverkere. Nå skal de alle bidra i en storstilt dugnad for å bygge verdens yngste stat, Sør-Sudan. Med seg på jobb har de både en slump penger og en romslig verktøykasse.

Av Jan Speed

Norske organisasjoner som Norsk Folkehjelp og Kirkens Nødhjelp har lange tradisjoner for bistands-samarbeid med Sør-Sudan, og norske forhandlere bidro i flere år under fredsforhandlingene mellom Khartoum-regimet og utbryterne i sør. Nå er det en helt ny situasjon. Landet er fritt, og Norge skal bidra med både penger og gode råd for å sikre freden i området – både mellom landene og internt i Sør-Sudan.

På Stortinget er det tverrpolitisk støtte for bistand til området. Sør-Sudan er allerede blant de aller største mottakerne av stat-til-stat-bistand i 2011 og 2012. Norske organisasjoner, Norfund og privat næringsliv er også til stede i den unge staten. Bistandsdirektoratet Norad, som normalt ikke organiserer seg etter landkompetanse, har på sin side opprettet et eget Sudan- og Sør-Sudan-prosjekt.

– Målet er å bidra til en mest mulig helhetlig, effektiv og resultatorientert bistand til de to landene, i tråd med politiske føringer og landenes behov, sier Norads prosjektleder Simon Rye.

Den samlede bistanden til Sør-Sudan vil trolig ligge på rundt 400 millioner kroner i året framover, ifølge

ambassadens virksomhetsplan. Samlet bistand til det nordlige Sudan vil også være på et betydelig nivå.

Gode oljeråd

Et halvt år etter feiringen av uavhengigheten er det betydelig roligere, men fortsatt spent i deler av Sør-Sudan, og i forholdet til Sudan. Det pågår kamper i provinsene like over grensen i nord. En rekke stridsspørsmål er uavklart mellom Juba og Khartoum.

Olje er den viktigste inntektskilden for Sør-Sudan selv om de kjente reservene ikke er spesielt store. Sør-Sudan er interessert i norsk kunnskap om forvaltning av petroleumsressursene og inntektene fra disse. Gjennom programmet Olje for utvikling (OFU) driver Norge kompetanse- og organisasjonsutvikling i Sør-Sudan, samt bistår med program for økt oljeutvinning.

Norske juridiske rådgivere har bistått Olje- og mineralministeriet i arbeidet både med utarbeidelse av en petroleumpolitikk og en Petroleumslov. I tillegg har Norge finansiert bygging av kontorbygg for Oljedirektoratet.

Det arbeider også norske konsulenter i Finans- og planleggingsministeriet hvor de blant annet bistår i utar-

Norske penger og norsk rådgivning skal bidra til at Salva Kiirs regjering fører til varig utvikling.

FOTO: EPA / SCANPIX

beidelsen av en ny lov om forvaltning av oljeinntektene.

Denne innsatsen for å skape større åpenhet om oljeinntektene og bruken av disse er også viktig for å forebygge og bekjempe korrupsjon i sør – et stort og vedvarende problem.

Bygging av kapasitet

Det siste året har Norge dreid bistanden mot kapasitetsutvikling innenfor det nye sørsudanske statsapparatet. Under ti prosent av de statsansatte har utdannelse på universitetsnivå. Mens norsk rådgivning tidligere var sterkest inne på oljesektoren, er energi og samfunnsøkonomi nye satsingsområder.

Statistisk Sentralbyrå arbeider både for å styrke kapasiteten for makro-økonomisk planlegging og for statistikk-produksjon, NVE planlegger støtte til kompetanseutvikling på elektrisitetens område, mens Norwegian Forestry Group støtter arbeidet med å kartlegge skogressursene. Norge er en av bidragsyterne til et flergiverfond for bygging av kapasitet i offentlig sektor og deltar i utviklingen av et fond for bygging av kapasitet i sivil samfunnsorganisasjoner. I tillegg har Norge vært eneste giver til et program i regi av FN's utviklingsprogram for å få nabolandene (Kenya, Uganda, Etiopia) til å sekundere statstjenestemenn og -kvinner til den sørsudanske administrasjonen.

– Dette er en nyvinning for rask styrking av kapasitet i et land på vei ut av konflikt. I tillegg støtter Norge et program for bedring av rammevilkårene for privat sektor og organis-

ering av denne i regi av Verdensbankens privat sektor enhet, IFC, sier Ingrid Ofstad, Norges ambassadør i Sør-Sudan.

Strøm

Trygg energiforsyning er viktig for næringslivet, for at sykehusene skal kunne tilby gode helsetilbud og for at skoler skal kunne holde åpne om kvelden. Det statlige norske investeringsselskapet Norfund samarbeider derfor med myndighetene og har planer om å bygge et mindre vannkraftverk på grensen til Uganda helt sør i landet.

Målet er å få igang et kraftverk som kan generere nok megawatt til å forsyne hele Sør-Sudans hovedstad med strøm. I Juba kommer all elektrisitet i dag fra forurensende dieselgeneratorer.

En undersøkelse av miljø- og sosiale konsekvenser er allerede satt i gang. Norfund ønsker å få et norsk kraftselskap med på laget, men tror det også vil være behov for bistandsfinansiering.

Den afrikanske utviklingsbanken har antydning at de vil kunne bidra til å finansiere bygging av overføringslinjen fra kraftverket til Juba.

Investeringer

– Økonomisk utvikling er viktig for å få i gang virksomhet i Sør-Sudan. Folk må få oppleve at de får noe igjen for freden og uavhengigheten, sier investeringsdirektør Kjartan Stigen i Norfund.

Sammen med Swedfund etablerer Norfund et investeringsfond i Sør-

Jobber for fred

Verdensbanken mener nye arbeidsplasser vil bidra til å hindre nyrekruttering av krigere og nye konflikter i Sør-Sudan.

– Å skape arbeidsplasser er nøkkelen til å bryte voldsspiralen. Det er behov for nytenkning for å hindre at konflikter gjentar seg, sier Jan Schwier i Verdensbankens International Finance Corporation (IFC).

Årets Verdensbank-rapport, World Development Report, peker på at mange konfliktland går inn og ut av krig. Det er ikke nok bare å sende

nødhjelp og fredsstyrker til land som har vært i krig eller konflikt. Uten private investeringer og tusenvis av nye arbeidsplasser vil unge menn som har vært i strid igjen gripe til våpen etter noen år.

– Når det er slutt på en krig eller en konflikt settes FN's fredsstyrker inn sammen med andre FN-organisasjoner. Det første som må gjøres er å skape sikkerhet. Etter hvert blir det fokus på utdanning og helse. Tidligere var ikke utvikling av den private sektoren på agendaen de første to årene.

Det ble ikke betraktet som noe som kunne bidra til stabilitet og fred. Denne holdningen er i ferd med å endre seg, sier Eva Bakonyi, lederen for IFCs Conflict-Affected States Initiative (CASA), som støttes blant annet av Norge.

– Et paradigmeskifte er i ferd med å skje i internasjonal bistand. Tenkingen nå er at fredsbevaring og andre utviklingstiltak må settes i gang parallelt. Når sikkerheten er på plass kan du begynne å arbeide for bærekraftig sysselsetting. Da er støtte til privatsektor helt avgjørende, sier hun.

Det fordrer at situasjonen for det private næringsliv blir en del av konfliktanalysen som gjøres av bistandsgiver.

I Sør-Sudan satte CASA i gang med et næringslivsrettet prosjekt kort tid etter at fredsavtalen ble undertegnet. Et næringslivsregister ble etablert og nye investeringslover utarbeidet.

– Det var risikabelt. Vi visste ikke om freden ville holde eller at landet ville bli uavhengig. Men resultatene er gode. Når landet blir uavhengig vil de ha på plass en grunnleggende infrastruktur for næringslivet som vi har bidratt til å etablere, sier Bakonyi.

Hun påpeker at arbeidsløshet, manglende tilgang på ressurser og andre økonomiske faktorer ofte er grunnleggende årsaker til mange konflikter. ■

■ NØDHJELP

Får det meste

Konfliktland og land som har vært rammet av konflikt mottok mer enn 65 prosent av all humanitær bistand i 2009, ifølge reporteren Global Humanitarian Assistance.

■ KONFLIKTER

Afrika tar ansvar

En tredjedel av alle voldelige konflikter det siste tiåret har funnet sted i Afrika, og sju av FNs 16 pågående fredsoperasjoner er i Afrika. Afrikanske land har gradvis tatt større ansvar knyttet til freds- og konfliktspørsmål på kontinentet. Etableringen av Den afrikanske unionen (AU) i 2002, sammen med den påfølgende utviklingen av kapasitet for AU-ledede fredsoperasjoner, er viktige milepæler. Norge har støttet denne utviklingen.

O'Boy kan snuse seg fram til miner som ligger opptil én meter under bakken. Minehunden er et av Norsk Folkehjelps viktigste verktøy i kampen mot de dødelige våpnene som ligger gjemt i millontall i Sør-Sudan. FOTO: BIBIANA PIENE / SCANPIX

Sudan. I 2012 vil det være et kapitalbehov på rundt 25 millioner kroner.

– Målet er å gi kortsiktige lån til alt fra håndverksbedrifter til distribusjonsselskaper. Vi vil tilby finansiering til entreprenører som er større enn målgruppen for mikrofinans, men som ikke er aktuelle som kunder for vanlige banker. Det vil hjelpe småbedrifter å komme videre, sier Stigen.

Grunnkapitalen kommer fra utenriksdepartementene i Norge og Sverige. Norfund er i gang med etablering av et firma og utarbeidelse av retningslinjer.

– Innen denne sektoren kan vi gjøre en forskjell, og komme raskt i gang, sier Stigen.

Fred og sikkerhet

FNs sikkerhetsråd har vedtatt å etablere en fredsbevarende operasjon i landet, UNMISS (United Nations Mission in South Sudan). Lederen for UNMISS er tidligere utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson. Norge tar sikte på å delta med et tyvetalls militære offiserer og ti polititjenes-

temenn. UNMISS har som oppgave å styrke Sør-Sudans evne til å forebygge konflikt, beskytte sivile, gjennomføre reformer i sikkerhetssektoren, bygge en rettsstat og legge forholdene til rette for utvikling. En viktig del av arbeidet er å støtte arbeidet med forsoning mellom ulike etniske grupper, ha oppsyn med gjennomføringen av avtaler staten inngår med opprørsledere og støtte demobiliseringen av den overdimensjonerte hæren.

De siste årene har Norge i samarbeid med Sør-Afrika støttet opplæring i «hvordan være polititjenestemann». Mange av de som er i politistyrken kan verken lese eller skrive og vet lite om menneskerettigheter.

Sør-Sudan bruker 40 prosent av statsbudsjettet på hæren og politiet. Det er et militarisert samfunn. En tidligere prosess med avvæpning og demobilisering drevet av FNs utviklingsfond hadde lite suksess. Mulighetene for å lykkes er mye bedre nå som folkeavstemningen er gjennomført og Sør-Sudan er blitt et selvstendig land. Regjeringen i Sør-Sudan

Utviklingsminister Erik Solheim har hatt tett kontakt med lederskapet både i Sudan og Sør-Sudan. Her blir han intervjuet av sudansk presse.

FOTO: BIBIANA PIENE / SCANPIX

har nå en klar politikk på at de ønsker en nedbemanning av de væpnede styrkene.

Humanitær hjelp

Det vil være behov for internasjonal nødhjelp i Sør-Sudan inntil regjeringen selv får etablert en tilfredsstillende nødhjelpskapasitet. I tillegg til FN og andre internasjonale aktører bistår Flyktningehjelpen og Norges Røde Kors Sør-Sudan på dette området. Også Kirkens Nødhjelp og Norsk Folkehjelp tar del i den humanitære innsatsen ved behov.

Sør-Sudan har et stort potensial for jordbruk. Norsk Folkehjelp har tatt initiativ til en rekke jordbruksprosjekter for å bistå lokale småsamfunn. Parallelt med dette skjer det utvikling der kommersielle jordbruksinvestorer har begynt å sikre seg store landområder i det unge landet.

Minerydding

Norsk Folkehjelp har allerede ryddet mange veier for landminer. De fortsetter arbeidet for å gjøre det mulig

for folk å bruke jordbruksområder og annen infrastruktur som ikke ble ryddet i de første rundene. Lokale mineryddere får opplæring.

Universitetet i Bergen, Noragric og Høgskolen i Akershus viderefører og utvider samarbeid med universitetet i Sør-Sudan. I tillegg støtter Norge universitetet i Juba direkte, blant annet med å få tilbakeført det juridiske fakultetet fra Khartoum til Juba. Flyktningehjelpen er på sin side involvert i grunnutdanning.

Støtte til Sudan

Mens det har vært mye fokus på den nye regjeringen i Juba er det viktig for Norge å videreføre samarbeidet med Khartoum. Sudan har mistet oljeinntekter etter at Sør-Sudan fikk sin uavhengighet. I statsbudsjettet sier Norge at bistanden skal trappes opp til de tre grenseområdene Sør-Kordofan, Abyei og Blånilen der det for tiden pågår kamphandlinger. Samtidig bistår Norge fortsatt Sudan med strategisk rådgivning innen oljesektoren. ■

jasp@norad.no

Den kronglete veien fra krig til fred

Ta fram terningen – og prøv vårt «klatrespill» om konflikt og utvikling! Målet er å bevege seg fra krig og konflikt til varig fred. Du vil oppdage at det er mange hindringer på veien. **Av Jan Speed (tekst) og Randi Matland (illustrasjon)**

Det er mange ulike mål med bistanden til land som har vært i konflikt. Først og fremst må man skape fred, deretter sikre at den blir varig. Et viktig utgangspunkt må være at partene i konflikten faktisk ønsker fred. Om det er på plass, kan det internasjonale samfunnet kanskje bidra med å sende inn fredsbevarende FN-soldater.

Parallelt med dette må de lokale væpnede gruppene demobiliseres og avvæpnes. Den nasjonale hæren og politistyrken trenger oftest å få mer opplæring slik at de er mer disiplinert og kjenner til lover og regler som beskytter sivile og menneskerettigheter. Hjelpeorganisasjoner og FN-organer må mobiliseres for å hjelpe flyktninger, bidra med vann, helse og matleveranser.

Et avgjørende begrep i denne fasen er «do no harm» – ikke gjøre skade. Bistanden bør være slik at den ikke diskriminerer visse grupper eller deler av et land. Hjelpeorganisasjoner kan også skade landet ved at de rekrutterer velutdannende folk fra statsadministrasjonen ved å tilby mye høyere lønninger enn staten kan gi. Det svekker statens mulighet til å gjøre jobben på lengre sikt.

Lokalbefolkningen må trekkes med i alle viktige avgjørelser og kvin-

ner må sikres en sentral plass der avgjørelser fattes.

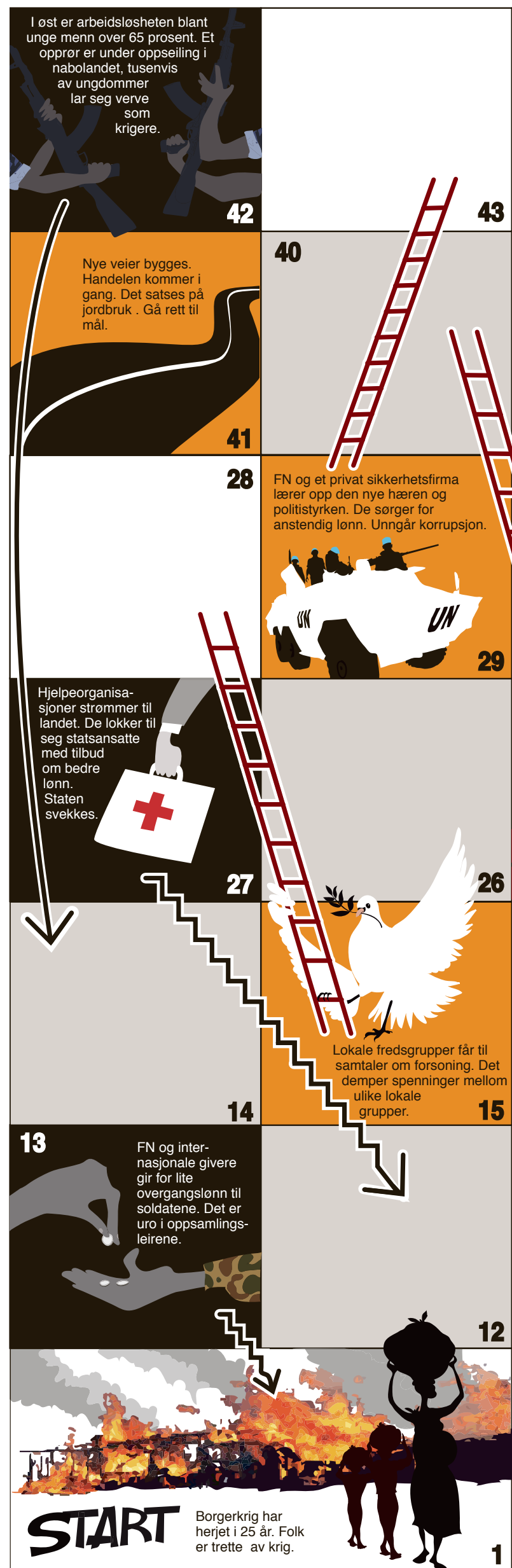
Like etter en konflikt er det nødvendig å gi befolkningen en opplevelse av at fred gir flere fordeler enn krig. En måte å gjøre det på kan være å sørge for at tidligere mørklagte byer og landsbyer får strøm. Tilgang til elektrisitet gjør at gater dermed blir tryggere. Skoler kan drives om kvelden og sykehus kan oppbevare medisiner i kjøleskap.

Problemet i mange land er at freden ikke automatisk fører med seg nye investeringer. Folk er nervøse for å satse penger. Om arbeidsledigheten varer for lenge vil opprørsgrupper igjen lett kunne rekruttere sultne ungdommer.

Langsiktig og bærekraftig utvikling fordrer at statens ulike institusjoner blir styrket og at landets infrastruktur rustes opp slik at handelen kan komme i gang. Korrupsjon er et problem i alle svake stater. Det krever spesiell oppmerksomhet.

De senere årene har nye utviklingsaktører kommet på banen. Både Kina og India investerer nå i sårbare stater i Afrika. Mange av de nye veiene og jernbanelinjene bygges av asiatiske firmaer.

De er medreisende på veien mot det vi alle håper er varig fred i stadig flere land. ■

Når du har lest bilaget kan du rive ut midtsidene. Du trenger en terning og noen fargebrikker for å spille.

46

Vestlige banker gir ikke lån. Kina trår til og investerer i en ny fabrikk i vest. Lokalbefolkningen jubler. Gå rett til mål.

44

45

47

MÅL

Folk feirer varig fred og utvikling

36

Statsministeren og noen generaler tvinger småbønder til å forlate attraktive jordområder. Bøndene griper til våpen. Opprørslederen truer med ny krig.

38

37

Nesten all strøm fra vannkraftverket som Norge finansierte går til en aluminiumsfabrikk. Vanlige folk mangler strøm.

39

Valg gjennomføres. 95 prosent av befolkningen stemmer. Det er en klar vinner. Taperen godtar resultatet.

35

32

Det forberedes frie valg. Navn og partisympoler brukes på stemmesedlene.

30

31

33

34

25

Sykehus bygges. De drives av kirken og private organisasjoner. Staten fører kontroll.

32

Internasjonale eksperter gir råd om skattlegging av naturressurser. Penger brukes til å bygge skoler.

23

ABC

24

22

21

Korrupserte soldater har kontroll over skogene og gruvene i landet. Regjeringen gjenoppretter kontrollen etter harde kamper.

16

En soldat som har voldtatt flere kvinner blir frikjent av en domstol. Noen bestikker dommeren.

17

18

19

20

Opprørere avvæpnes, integreres i regjeringshæren eller demobiliseres. Barnesoldater får psykologisk hjelp og yrkesopplæring.

11

10

9

Internt fordrevne vender hjem. De får ikke tilbake sine tidligere hus og landområder. Kamper oppstår.

8

7

En våpenhvile undertegnes. En fredsavtale forhandles fram.

2

3

4

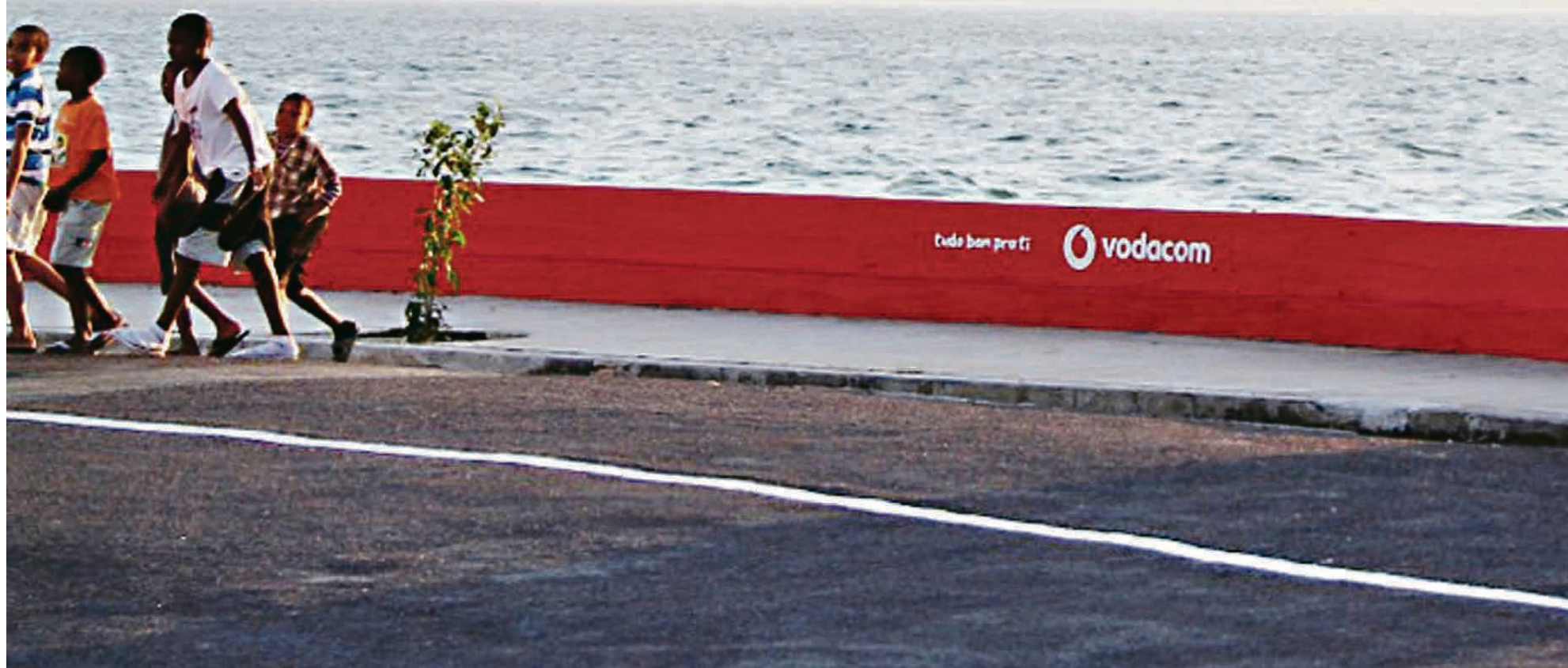
5

Regionale meglere får stridende generaler til å møtes. De snakker om hva de har felles.

6

Mosambik:

Fred, vekst og økt fattigdom

Freden i Mosambik har vart i nesten 20 år. Landets årlige økonomisk vekst nærmer seg 10 prosent. Er Mosambik FNs, fredens og bistandsarbeidernes suksesshistorie? Svaret på det spørsmålet avhenger av hvem du spør.

Av Jan Speed, i Mosambik

Et grovmalt skilt markerer massegraven til 350 mosambikere som ble massakrert i byen Homoine i juli 1987. Ytterligere hundre personer er gravlagt andre steder på kirkegården, der ugresset nå vokser vilt.

– Jeg skulle ha vært på helsesenteret den dagen, men ble forsinket. Jeg hørte skuddene. Da jeg senere kom til sykehuset, var mange av pasientene døde. Alle med bandasjer var blitt skutt. Angriperne fortsatte gjennom landsbyen og drepte folk. Jeg hjalp de sårede og la de døde på rekke og rad på verandaen til sykehuset, forteller sykepleier Americo

Xadreqe om en av de verste hendelsene i krigen mellom Renamo-opprørere og Frelimo-regimet i Mosambik. Gravide kvinner og nybakte mødre med deres barn var blant de døde.

Fornytt helse

I dag er sykehuset utvidet og mødre strømmer til en ny avdeling for barn- og mødrehelse.

– Vi opplever fortsatt at mange kvinner vegrer seg for å komme til helsesentrene for å føde. Det er kanskje en vane som henger igjen fra krigens dager, sier den unge legen Ivandra Chirime mens hun deler ut myggnett til familier i distriktet som et ledd i en stor kampanje mot ma-

– I vårt samfunn er det ujevn fordeling av rikdom. Det gjør folk sinte, sier Frelimo-veteranen Jorge Rebelo.

laria. Aids, tuberkulose og malaria er de sykdommene som tar flest liv i Mosambik.

– Vi har fortsatt store helseutfordringer, men flere sykehus er rustet opp og distriktsklinikken fungerer, sier Chirime. På provinssykehuset var det kun ett barn i den store salen for malariasyke. Under krigen døde trolig mer enn en million mennesker av sult, krigshandlinger eller sykdommer som ikke kunne bli behandlet.

Da vi besøkte Homoine i krigens mørkeste periode, var det ingen lekende barn å se. Dystre ungdomsgjenger, kledd i filler og bærende på automatvåpen var et vanlig syn den gangen. I dag er det skoler langs landeveiene, og på ettermiddagene runger strandpromenaden i provinsbyen Inhambane av latter fra barn som stuper ut i havet. Der en barnehage for foreldreløse barn lå er det nå luksushotell.

Vanskelig overgang

Fredsavtalen i 1992 førte til demobiliseringen av to store armeer, hjemvending av flyktninger og internt for-

drevne, samt organiseringen av frie valg i 1994.

– Vi ønsket fred. Folk var trøtt av krig. President Chissanos rolle var avgjørende. Han innså at selv om vi klarte å beseire Renamo ville ikke det bli en sann fred. Han klarte å overbevise Renamo om å legge ned våpnene og bli et politisk parti, sier Frelimo-veteran, Jorge Rebelo, som deltok i fredsforhandlingene.

Med en viss avsmak i munnen finansierte Norge og andre internasjonale givere etableringen av Renamo som politisk parti. De betalte for hotellet lederne bodde på de første årene, for dressene de skaffet seg og reisene internasjonalt.

– FNs tilstedeværelse bidro til å

« FNs tilstedeværelse bidro til å sikre freden etter fredsavtalen ble undertegnet »

Tove Bruvik Westberg, Norges ambassadør i Mosambik

Mosambik

■ 1975: Etter en langvarig frigjøringskrig drevet av Frelimo trakk Portugal seg ut av Mosambik.

■ Ca 1978: Frelimo tillot frigjøringsbevegelser fra daværende Rhodesia (nå Zimbabwe) og Sør-Afrika å operere i landet i kampen mot de hvite mindretallsregimene i de to landene. Som mottrekk etablerte Rhodesia opprørsgruppen Renamo for å slå tilbake mot Frelimo.

■ 1980: Sør-Afrika overtok forsyningene til Renamo da Zimbabwe ble fritt. Renamo var en brutal bevegelse, men hadde også en god del lokal støtte i tradisjonelle mosambikiske samfunn.

■ 1992: Etter to år med forhandlinger undertegnet Frelimo og Renamo en fredsavtale.

■ 1994: Frie valg ble holdt med omfattende støtte fra FN. Frelimo vant så vidt.

Kostbare biler er stadig vanlige syn langs stranpromenadene i Mosambik. Etter at det ble fred i landet har den økonomiske veksten vært betydelig. Men kritikerne hevder at det bare er et fåtall som har fått nytte godt av veksten.

FOTO: JAN SPEED

sikre freden etter fredsavtalen ble undertegnet. Demobiliseringen av de to hærene ble gjort på en ny måte. De demobiliserte soldatene fikk penger. De måtte vende hjem til landsbyene der de kom fra for å motta midlene. De fleste vendte tilbake og ble boende i hjemmeområdene, og bidro til gjenoppbygging. Dermed unngikk man å ha demobiliserte soldater uten jobb, som kunne ha vært en trussel mot freden, sier Norges ambassadør til Mosambik, Tove Bruvik Westberg.

Intet rettsoppgjør

Med fredsavtalens underskrifter ble det satt strek over fortiden. I landsbyer ble det holdt renselsesseremonier for soldater som vendte hjem for å skape forsoning. Det ble ikke noe nasjonalt rettsoppgjør eller offentlige sannhetskommisjoner.

– Det passet nok lederne for begge bevegelsene godt. De hadde blod på hendene. Vanlige folk som bar byrden under krigen ble aldri spurt hva de ville, sier mangeårig utviklingsarbeider, Azevedo Suege.

Rebello mener at avgjørelsen om

å ikke ha et rettsoppgjør var begrunnet i frykten for å gjenåpne sår og konflikten.

– Den beste måten å skape ro var å glemme det som hadde skjedd. Men det var ikke lett, sier Rebello.

Institusjoner gir vekst

Mosambiks årlige økonomiske vekst de siste årene har ligget på nærmere 10 prosent. Gasseksport og nye kullgruver gir håp om at veksten kan fortsette. Viseminister for mineralressurser, Abdul Razak Noormahomed mener andre konflikthand har noe lære av Mosambik.

– Et land må ha fred og stabilitet for å kunne trekke til seg investeringer. Lovene må være konsistente og forutsigbare. Vi har fått internasjonal bistand til å styrke vår kapasitet både teknologisk og i utforming av lover og regler. Vi betraktes nå som et godt land å investere i. Framover vil vi få inn økte skatter og inngå avtaler som er enda bedre for landet, sier Razak.

Norsk bistand har i mange år bidratt til institusjons- og kapasitets-

bygging innen olje- og gassektoren og i elektrisitetsverket.

Kraftstasjoner og linjer var angrepsmål for Renamo under krigen. Norge støttet kraftsektoren med opplæring og utbygging både før, under og etter krigen. En evaluering av prosjektet med gjenoppbygging av kraftforsyning like etter krigen konkluderte med at det bidro til å fremme utvikling og til å skaffe eksportinntekter og var «indirekte relevant for å opprettholde freden».

– Strøm er avgjørende for enhver form for bærekraftig utvikling og vekst. Det bidrar til fattigdomsreduksjon, fordi når man får strøm på avsidesliggende områder, har de muligheter for å oppbevare medisiner på sykehuset, kveldsundervisning på skolene og folk får tilgang til radio og tv. Bare fem år etter at en landsby får strøm, er stedet forvandlet, sier Ernesto Fernandes, rådgiver til styret i det offentlige elverket, EDM.

Norskstøttet minerydding bidro også til en normalisering av samfunnet. I perioden 1993 til 2006 ryddet Norsk Folkehjelp 14,5 millioner kva-

dratmeter med veier, broer, jorder og landsbyer for miner. Mer enn 21 500 miner og andre eksplosiver ble fjernet og ødelagt. Nesten hele det nordlige Mosambik er nå ryddet for miner. Korrupsjon og dårlig styring fram til 2006 gjør at det gjenstår en del arbeid sør i landet.

Ny rikdom, økt fattigdom

I hovedstaden Maputo bygges stadig nye luksushoteller, forretningsbygg og butikksentre. Utenfor vaskes kundenes dyre biler av gatebarn. På en vegg nede i havnen er det gamle marxistiske slagordet, «Arbeidere i alle →

Norsk bistand til Mosambik

■ I perioden 1980 til 2005 støttet Norge energi- og miljøsektoren i Mosambik med 1,7 milliarder kroner.

■ Norsk Folkehjelps minerydding i det sentrale Mosambik ble støttet med omkring 200 millioner kroner fra 1993 til 2006.

Se video på nett

Se video og lytt på podkast, bistandaktuelt.no/multimedia

12 Tema BISTAND ETTER KONFLIKT

→ land, foren eder», blitt nesten borte.

Frelimo-partiet dominerer fortsatt politikken, men har parkert revolusjonsretorikken. Landets ledere viser til fine nye hovedveier, planer om nye jernbanelinjer og en økonomisk vekst som mange tror vil passere ti tallet i prosent i løpet av to eller tre år.

Likevel har fattigdommen i landet har økt og ikke gått ned.

– Mosambik er kjent som en suksesshistorie. Men historien er ikke sann. Verken myndighetene, Verdensbanken eller givere har innsett av veksten ikke er bærekraftig. I to omganger i 2008 og 2010, har det vært opptøyer i våre store byer, drevet fram av fattigdommen, sier Thomas Selemene i Senteret for offentlig integritet (CIP).

– Økonomien vokser, men vi utvikler oss ikke. De fattige blir fattigere og det blir flere av dem. Livet er tøft for mange mennesker. Pengene som de store selskapene tjener i Mosambik kommer ikke vanlige folk til gode, sier Selemene.

Samtidig trekker han fram den omfattende korrupsjonen i landet.

– Statsadvokaten sa nylig at antallet nye villaer som bygges i Maputo

umulig kan være finansiert gjennom normal forretningsvirksomhet. Økonomien er ikke stor nok. Millionene som brukes må stamme fra skatteunndragelse eller hvitvasking av penger, sier Selemene.

Også Jorge Rebelo, den tidligere Frelimo-lederen, frykter opprør og uro.

– Vi lever tilsynelatende i fred. Fred er ikke bare fraværet av krig. I vårt samfunn er det fattigdom og en ujevn fordeling av rikdom. Det gjør folk sinte. Rikdommen til forretningsmennene er basert på politiske kontakter. Man går inn i politikken i dag for å bli rik, ikke for å tjene befolkningen. De er utsugere. De produserer lite. Og den største forretningsmannen er presidenten selv, sier Rebelo, som i mange år nektet å kritisere Frelimo-partiet offentlig.

På flere offentlige steder er det fortsatt veggmalerier fra krigens dager. Oppfordringer til solidaritet og kamp. Lidelsesfigurer og smerte. Under krigen var slagordet Aluta Continua – Kampen fortsetter. I dag er det fred i Mosambik. Men fattigdommen fortsetter. ■

Legen Ivandra Chirime jobber på sykehuset i byen Homoine, som under krigen var åstedet for en grusom massakre. I dag er det fred, og helse tilbudet er langt bedre enn for få år siden.

FOTO: JAN SPEED

– De usynlige sikret freden

Bak fredens mirakel i Mosambik skimtes forfedrene, usynlige krefter og familieband. Det er mer avgjørende enn innsatsen til FN og utenlandske givere, mener Mia Couto (56), en av landets fremste forfattere.

UNDER BORGERKRIGEN mellom Frelimo-regjeringen og Renamo-opprørere forfektet Couto partilinjene om at det var en destabiliseringskrig drevet fram av apartheid-regimet i Sør-Afrikas støtte til opprørerne.

– Vi valgte et forenklet synspunkt. Etter hvert innså vi at en følelse av opprør lå under, noe som også forklarer den grusomme volden. At folks følelse av åndelighet var blitt krenket av Frelimo, sier Couto, forfatter av mer enn 20 bøker.

Han mener den tradisjonelle religiøsitet forklarer at freden i Mosambik har vart siden en fredsavtale ble undertegnet i Roma i 1992.

For å forklare freden, må vi forstå krigen. Den var ikke konvensjonell. Det var mer enn en borgerkrig. Den hadde usynlige sider, den var religiøs, i den forstand at mange mennesker følte at Frelimo ikke viste respekt for åndene, for forfedrene. Det tror jeg forklarer voldsnivået. Og det religiøse forklarer også hvorfor man klarte å sikre freden. Den åndelige verden ble gjenetablert, sier Couto.

– FN og det internasjonale samfunnet bidro til freden, men det var mer forhold mellom familier som er knyttet sammen, som gjorde at freden holdt.

Forfatter Mia Couto mener man må forstå krigen for å forklare freden i Mosambik. – Det var mer enn en borgerkrig, den hadde religiøse sider, sier han.

FOTO: JAN SPEED

Når staten er svak, er det usynlige vev som binder folk sammen, sier Couto.

– *Krigen var brutal, med uttallige overgrep. Likevel har ikke Mosambik hatt noen rettsoppgjør i ettertid, ingen sannhetskommisjon?*

– Det var en klok avgjørelse. Vi har hatt et stille hukommelsestap. Vi hadde behov for å glemme, sier Couto.

Han mener at alle nasjoner bygger på en serie med myter og legender. Under historiens gang velger alle nasjoner

å fortrenge ting. Historiske sannheter ligger ofte over et mytisk fundament.

– Vi er fortsatt i gang med nasjonsbygging, i glemselens prosess. Spaserer du gjennom Mosambik nå oppdager du at krigen er noe som skjedde for lenge siden. Det er nesten som om det aldri skjedde, sier Couto.

Det er samtidig i krigens landskap at litteratur har en rolle. At forfattere og kunstnere kan gjenoppsøke krigsårene uten å peke ut de skyldige.

– Vi er fortsatt langt fra å forstå kompleksiteten i vårt land, sier Couto.

– *Som forfatter, har du en annen rolle nå enn under krigen?*

– Tidligere skulle litteratur holde fram et utopisk bilde, være en hyllest til en drøm. Lyrikk var den viktigste genre, en glad skapelse av naturen. Nå ser vi etter våre røtter, er innovervendt. Romaner og noveller er det som brukes i dag. Vi ser mot bakken og ikke lenger mot himmelen, sier Couto. ■

Les mer på nett

Les hele intervjuet på bistandsaktuelt.no

Lokalt kalles trekull «makala». Store mengder er klar til henting ved hvert eneste husklynge langs hovedveien. FOTO: JAN SPEED

Pengelense skogvoktere

I flere måneder har skogvoktere hatt base i et plyndret hotell i et naturreservat i det østlige DR Kongo. Drømmen er å rehabilitere hotellet, bevare regnskogen, hjelpe lokalbefolkning og sikre statens ressurser. Det er et sårbart prosjekt, delvis støttet av norske regnskogmillioner.

Av Jan Speed, i DR Kongo

I løpet av femten år med krig har ulike militser, opprørere og banditter bodd på hotellet Mont Hoyo i et naturreservat nord for DR Kongos mektige Virunga nasjonalpark. De har stjålet inventaret, brent møblene og tegnet erotiske og militære fantasier på veggene. Området er et speilbilde i mindre format av sårbarheten til hele landet.

Nå er det nesten fred. Skogvoktere fra Den kongolesiske naturforvaltningen (ICCN) skal beskytte skogen og dyrene. Men deres lønn betales kontant av utenlandske organisasjoner.

Skogmillioner

DR Kongo er et av landene der Norge satser millioner for å redde regnskogen, samtidig defineres landet som sårbar og risikofyllt. Landet havner nesten på bunn på alle utviklings- og korrupsjonsindekser. Samtidig har landet fra kolonitiden av satt av store områder til nasjonalparker og naturreservater. I øst strekker det seg et nesten sammenhengende verneområde fra like nord for byen Goma og 280 km nordover og forbi Mont Hoyo.

Norge og Storbritannia kanalisere penger gjennom Congo Basin Forest Fund, som administreres av Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB). Etter å ha ventet i to år på å få utbetalt penger håper Zoological Society of London (ZSL) i samarbeid med Wildlife Conservation Society (WCS) og Verdens naturfond (WWF), at de

snart skal kunne sette i gang et omfattende prosjekt. Byråkratiet koster. Vernesituasjonen er blitt betraktelig verre i løpet av ventetiden.

Dyrebestanden og skogene må kartlegges. Alternative kokeovner skal introduseres for å redusere bruk av trekull. Lokale bønder skal oppmuntrer til å dyrke kakao og vanilje i utkanten av skogen, slik at de får alternative og bedre inntekter enn fra hogst og trekullbrenning. Prosjektet er en del av REDD-satsingen, der håpet er å skaffe karbonkreditter for lokalsamfunnene.

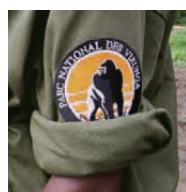
Parallelt til dette skal en svensk/kongolesiske organisasjon, Hope in Action, rehabilitere hotellet for å drive samfunnsutvikling og miljøopp-læring i distriktet.

– Det store problemet er at det har vært krig i disse skogene i alle disse årene. Og skogvokterne tilknyttet ICCN har ikke vært til stede, sier John Fataki Bolingo i ZSL. De kom først tilbake til området for to år siden.

Trekullhandel

På flere av markedene langs hovedveien kan man kjøpe kjøtt av aper og andre skogsdyr. Hvite sekker med trekull står hver ettermiddag oppstilt langs veien klar til henting av lastebiler som frakter dem til byene Bunia, Beni eller lenger sør.

«John» sitter og venter på at innkjøperne skal komme. Rundt 30 sek-

Det er risikabelt å være skogvokter i Kongo, over 120 skogvoktere er blitt drept på jobb siden 1996.

FOTO: JAN SPEED

«Selv om noen av opprørerne nå skal være en del av regjeringshæren er handelen med trekull så lønnsom at de vil ikke gi den fra seg»

Thierry Bodson, WWF

Se video på nett

Se video, bistandaktuel.no/multimedia

ker står klar. I en skråning bak huset viser han hvor han brenner fire nye sekker. Litt røyk siver ut fra en stor rød sandhaug over veden, som en ulmende miniatyrvulkan. Lenger ned i bakken er store hauger med nylig hogget ved klar til brenning.

– Vi blir kvitt nesten alle sekkene hver dag. Nå må vi ganske langt for å hogge trærne. Jeg selger for 6,5 dollar per sekk. I byen omsettes de for 12 dollar, forteller John.

Han er bare en av tusenvis av trekullprodusenter i denne delen av Kongo.

Utvikling og ødeleggelse

Utvikling og ødeleggelse går hand i hand i DR Kongo. Veiene fra Kisangani ved Kongoelven til Beni og videre til Uganda-grensen er blitt rustet opp etter fredsavtalen i 2003. Det er lettere for folk å bevege seg, og selge sine varer. Uten ærlige tollkontrollører, nok skogvoktere og et velfungerende politi er det også lettere med smugling og ulovlig trelasthandel.

– Forretninger øker og jeg kjenner steder som har mer enn doblet innbyggertallet. Samtidig ser vi at skogen forsvinner på grunn av trekullhandelen, sier Bolingo.

På hugget

Veien fra hovedveien til det gamle Mont Hoyo hotellet var gjengrodd i 15 år. Nå har Hope in Action ryddet skogsveien. De og ZSL skal betale lønningene til skogvokterne. De 20-30 vokterne får lite hjelp fra egen stat. De mangler mat og telt. Men deres tilstedeværelse er helt avgjørende.

Tidligere i år måtte vokterne trekke seg ut av området i noen uker fordi en lokal forretningsmann, som driver med trevirke, hevdet at han hadde fått konsesjon til å drive hotellet etter en suspekt avtale med landets miljøvernminister. Bare i løpet av

den korte tiden det tok å avsløre hans korrupte spill, var lastebiler inne for å hente ut trelast. To av kommandantene for skogvokteravdelingen har hittil fått sparken på grunn av innblanding i ulovlig hogst.

Angrepet av opprørere

Lenger sør i områdene rund den store Virunga nasjonalpark på 1500 kvadratkilometer, der gorillafamilier sliter med å overleve, er sikkerheten en større utfordring.

80 prosent av trekullet som selges i millionbyen Goma stammer fra parken der flere vulkaner ruver i landskapet. I likhet med Mont Hoyo har parken vært gjemmestedet for ulike opprørsgrupper gjennom årene. Mens det har vært mye fokus internasjonalt på mineralhandelen som finansieringskilde for både opprørerne og deler av den kongolesiske hæren, er kanskje den ulovlige trekullhandelen av større omfang.

Mennene med våpen tar betaling for å gi produsenter tilgang til deler av skogen, eller de skattelegger bilene som er lastet med trekullsekker. Noen opprørsgrupper har slått seg ned i deler av nasjonalparken.

– Skogvokterne har hatt flere operasjoner mot de ulovlige produsentene. De har trukket seg tilbake til mer isolerte områder. Den ulovlige handelen fortsetter, sier Thierry Bodson, Verdens naturfonds (WWF) stedlig representant i Øst-DR Kongo.

– Selv om noen av opprørerne nå skal være en del av regjeringshæren er denne handelen så lønnsomt at de ikke vil gi den fra seg, sier Bodson. Han beskriver situasjonen som «den ville vesten».

Siden 1996 er over 120 skogvoktere blitt drept mens de har forsøkt å verne naturen og statens ressurser.

De er frontsoldatene for internasjonal miljøvern og for å sikre enn levedyktig stat i Dr Kongo. ■

14 Tema **BISTAND ETTER KONFLIKT**

■ UNGDOM

60

prosent av befolkningen i de minst utviklende landene er ungdommer under 18 år.

■ AFRIKA

**Økte militær-
utgifter****Mens forsvarsbudsjettene** er redusert med 35 prosent globalt siden slutten på Den kalde krigen har militærutgiftene økt med en tredjedel i Afrika sør for Sahara.

■ AFGHANISTAN

**Mer til soldater
enn til bistand****Siden 2005** har utgiftene til Norges militær-operasjoner i Afghanistan oversteget den norske bistanden til landet. I 2010 var forsvarsutgiftene på én milliard kroner mens bistanden var på 726 millioner kroner.

Farlig ungdom

Guttene i ungdomsfengselet ved Santa Ana i El Salvador er dømt for alt fra utpressing til drap. De ser ingen framtid utenfor El Salvadors brutale gjengmiljø. Nesten 20 år etter borgerkrigen er landet langt fra fredelig. **Av Maria Pettersson i El Salvador og Tiril A. Skarstein**

Utenfor ungdomsfengselet ved Santa Ana i El Salvador står soldater med maskinpistoler og finlandshetter. De vil ikke at noen fra de kriminelle gjengene skal vite at de arbeider her. Innenfor murene sitter de dømte medlemmene i den fryktede gjengen 18. Mange har tatoveringer på overkroppen, noen også i ansiktet. Men det mest slående er at de ser så unge ut.

– Du trodde nok at vi skulle kidnappe deg, men nå ser du at vi er helt vanlige personer, sier en tenåring som har satt seg ned på sementgulvet.

– De fleste tror vi er monstre, fortsetter han.

De er under 18 år og er dømt for alt fra utpressing til voldtekt og overlatt drap. Mange av dem har ikke noe håp om å slippe ut herfra de nærmeste årene.

De unge guttene i ungdomsfengselet ved Santa Ana er dømt for alt fra drap til utpressing. Medlemskapet i den voldelige og kriminelle gjengen «18» er for resten av livet. FOTO: MAKIA PETTERSSON

Dyster statistikk

Rundt 20 år etter at borgerkrigen var over, er drap og usikkerhet fortsatt en del av dagliglivet for innbyggerne i El Salvador. Ifølge en rapport fra FNs utviklingsprogram (UNDP) skjer det over 300 mord i måneden i landet. Det gjør at El Salvador skiller seg negativt ut selv i en region hvor drapstallene er svært høye.

Krigen i El Salvador på 1980-tallet var svært blodig og brutal. Rundt 75.000 mennesker mistet livet. I 1992 ble det offisielt satt punktum for år med store menneskerettsbrudd og terrorisering av sivilbefolkningen. Men fremdeles dominerer våpnene.

– Vi har en idé om at når en fredsavtale er signert, vil et land gå fra krig til fred. Men i virkeligheten er det bare et papir og i beste fall et uttrykk for en intensjon, påpeker professor ved National Defence University i USA, David Ucko, som har studert etterkrigstiden i El Salvador.

Konfliktens røtter

Fredsavtalen løste ikke årsakene til borgerkrigen; de enorme forskjellene mellom fattig og rik finnes fortsatt. Reformene som ble vedtatt kastet landet ut i en overgangsperiode uten et fungerende rettsapparat. Et stort antall soldater, både fra opprørshæren og militæret, ble avskjediget, mange av dem uten noen som helst økonomisk støtte. Samtidig skal rundt 300.000 våpen ha havnet i de siviles hender.

– Ettersom politiet hadde tatt del i den statlige undertrykkelsen av deler av befolkningen under borgerkrigen, var en reform av hele sikkerhetssektoren ansett som nødvendig. Men en slik

To arresterte medlemmer av gjengen Maras. De kriminelle gjengene truer stabiliteten i El Salvador. Forskere mener gjengene eksisterer både på grunn av mangel på muligheter for gjengmedlemmene, men også fordi de tjener gode penger og får status.

FOTO: SCANPIX

reform tar tid. I mellomtiden manglet landet et fungerende rettsvesen, noe som ga tidligere soldater en gylden mulighet til å gå inn i organisert kriminalitet, og som dannet grunnlaget for de gjengproblemene vi ser i dag, forklarer Ucko.

At gjengvolden og den organiserte kriminaliteten fortsetter, er delvis et resultat av mangel på andre muligheter som jobb og utdannelse, men også fordi dette har blitt en lukrativ business og gir status, mener forskeren.

Mangler muligheter

– Penger er det største problemet, sier en av gutta i ungdomsfengselet. Han ser ut til å være rundt femten år. Utenfor fengselet kan man tjene fem dollar dagen de dagene man får jobb, ifølge den unge barnefaren. Men det rekker ikke til å forsørge en familie.

« Om mamma ikke har penger til bøtter og ris, går man ut og leter etter en måte å skaffe penger på »

■ KONFLIKT

Uten utdanning

– Halvparten av barn som står uten utdanning i dag befinner seg i konfliktfylte land, sier lederen for Oslosenteret, Kjell Magne Bondevik. Det er 67 millioner barn som fortsatt ikke går på skole.

– Utdanning er viktig for å legge grunnlaget for fred og for demokrati, mener Bondevik. En rapport utarbeidet på oppdrag av den tidligere britiske statsministeren Gordon Brown slår fast at bare to prosent av bistanden som går til sårbare stater blir brukt på grunnutdanning.

■ KONFLIKT

Konflikt hindrer utvikling, skaper grobunn for internasjonal kriminalitet og skaper usikkerhet utover grensene til landene der konflikten pågår >>

Norads resultatrapport 2011

Ungdommene sier de likevel helst ville hatt vanlige jobber. Men jobbmarkedet er tøft, og gutta mener det ikke finnes jobber for ungdom som har vært med i kriminelle gjenger.

– Det er nok at du har tatoveringer, så får du ingen jobb, sier en ung gutt.

Skaffer penger

Ingen vil svare på hvorvidt de tjener mer om de forblir i gjengen. De vil heller ikke svare på hvorfor de selv ble med i gjengen, eller hvor gamle de var. Noen sier at man er rundt femten år når man blir med. Men i fengse-

let er det gjengmedlemmer som er yngre enn det.

– Om mamma ikke har penger til bøtter og ris, går man ut og leter etter en måte å skaffe penger på, forklarer en ung gutt til slutt.

For å unngå at også neste generasjon skal trekkes inn i gjengmiljøet, må det finnes jobber som gjør det mulig for foreldrene å forsørge barna, mener de unge guttene. Men de har selv ikke noe håp om å få jobb. Og hva gjør de da?

– Vi finner oss vel en annen måte å skaffe penger på, svarer en av fengselsfuglene ærlig. ■

Ofte fortsetter volden etter at krigen i et land er over. Årsakene til dette er sammensatte, forklarer forsker Mats Berdal.

– Fred er ikke alltid fredelig

Etter at en krig formelt er over, opplever mange land at volden likevel fortsetter. – De årsakene som førte til at folk tok opp våpnene, forsvinner sjelden over natta, forklarer forsker Mats Berdal.

Av Tiril A. Skarstein

100.000 sivile har blitt ofre for vold i Irak siden krigen ble erklært vunnet i 2003, flere enn antallet drepte i løpet av hele Bosnia-krigen på begynnelsen av 90-tallet. Og i Guatemala har tallet på utenomrettslige henrettelser vært høyere i fredstid enn det var under selve borgerkrigen, hevdes det i den nye boka «The Peace in Between: Post-War Violence and Peacebuilding» redigert av Mats Berdal og Astri Suhrke.

– Hva er det som gjør at volden fortsetter etter at krigene formelt er over?

– Historiske og sosiale faktorer som lå til grunn for konfliktene vil, dersom de ikke er løst, fremdeles ligge der, forklarer Berdal, professor ved King's College i London.

I tillegg kan ting som skjer under selve krigen bidra til at volden ikke er over med et pennestrøk.

Å tolke voldtektene og drapene i Kongo eller gjengvolden i El Salvador som tegn på anarki eller totalt kaos, er både feil og u hensiktsmessig, ifølge Berdal. Han mener det er nødvendig å studere hvilken funksjon volden har for dem som utøver den, hva som er de direkte og indirekte årsakene til at folk tyr til vold og hva som er røttene til konfliktene i samfunnet.

Voldskultur

– De som hadde økonomiske fordeler av krigen, for eksempel gjennom sin militære rolle, vil kunne forsøke å ødelegge freden. I tillegg kan ulovlig virksomhet som har fått florere under krigen, for eksempel smuglervirksomhet, fortsette eller ta nye former, sier Berdal.

Men forklaringene stopper ikke der. Antropologer og sosiologer peker ofte på at år med brutal krig kan svekke tabuene i samfunnet knyttet til det å drepe.

– Hvis en krig var spesielt brutal, slik som krigene i Sentral-Amerika på 70- og 80-tallet, kan det senke terskelen for å se vold som en måte å løse problemer på, forklarer Berdal.

Samtidig er det store variasjoner mellom land både når det gjelder graden av vold og årsakene til vold i etterkrigstiden.

– Selv om Libanon opplevde rundt 15 år med brutal borgerkrig, har landet i ettertid vært relativt fredelig, i motsetning til for eksempel Guatemala og El Salvador, påpeker forskeren.

Oppskrift?

En stor og ung befolkning med begrensede muligheter for å finne arbeid og for sosial mobilitet er også ofte ansett å øke faren for krig og vold. Ikke minst når dette er kombinert med at store mengder våpen er i sirkulasjon og de statlige institusjonene, slik som politistyrkene, er svake eller korrupte.

Samtidig understreker Berdal at det heller ikke er noen automatikk i dette. For eksempel har Liberia, til tross for en stor ung befolkning og høy arbeidsledighet, klart å etablere det som foreløpig ser ut til å være en relativt stabil og fredelig fred.

– Årsaken er nok delvis at en har kjøpt ut de ulike krigsherrene, påpeker forskeren, som mener at det av og til kan være nødvendig i en tidlig fase av freden.

– En annen medvirkende faktor er nok at folk er lei av krigen og ser at det er lite å vinne på videre krigføring. Videre har det vært en relativt stor FN-operasjon i landet som har bidratt positivt, oppsummerer Berdal, som samtidig understreker at oppskriften som fungerer ett sted, ikke automatisk fungerer et annet sted. ■

« De som hadde økonomiske fordeler av krigen, for eksempel gjennom sin militære rolle, vil kunne forsøke å spolere freden >>

Mats Berdal, forsker

NORAD- KONFERANSEN 2011

BISTAND OG KONFLIKT RADISSON BLU SCANDINAVIA HOTEL, 12. DESEMBER, KL. 08.45 – 15.30

NORAD-KONFERANSEN 2011: BISTAND OG KONFLIKT

Norad ønsker velkommen til konferanse om bistand til land i konfliktområder. Her vil også Norads resultatrapport 2011 bli presentert. Den handler i år om resultater av norsk bistand i konfliktsituasjoner.

1,5 milliarder mennesker lever i land som er preget av ulike former for voldelig konflikt. I 2010 var seks av de ti største mottakerne av norsk bistand land som enten er i konflikt eller regnes som sårbare stater.

Konflikt hindrer mulighetene for utvikling. Ingen sårbar stat har oppnådd ett eneste av FNs tusenårsmål. Land i konflikt har ofte svake institusjoner og lav kapasitet både hos myndigheter og i sivilsamfunnet – og de er ofte politisk ustabile.

Bortsett fra sårbarheten har disse landene knapt noe til felles. De har ulik historie, kultur, etniske sammensetninger, politisk maktfordeling og økonomiske forutsetninger. Som samarbeidspartnere for norsk bistand har disse landene helt spesielle utfordringer.

I et fagfelt i rask utvikling stanser vi derfor opp og spør hva vi har lært:

- Hva slags resultater er oppnådd i land i konflikt?
- Hvilken rolle kan eksterne krefter spille for å støtte et lands arbeid for utvikling og fred?
- Hvordan kan lokalt eierskap ivaretas i land der statsapparatet er ekstra svakt?
- Hvilke prinsipper bør bistand i konfliktområder følge – og blir de fulgt?
- Hvordan bruker vi kunnskapen?

På konferansen blir det foredrag, intervjuer og debatt med norske og utenlandske politikere og fagfolk.

Se www.norad.no/noradkonferansen for mer informasjon og påmelding. Påmeldingsfrist 5. desember 2011

Tid: Mandag 12. desember 2011, kl. 08.45 – 15.30
Sted: Radisson Blu Scandinavia Hotel, Holbergs gate, Oslo

Se flere videoer og lytt på
podcast om **Bistand etter konflikt**

www.bistandsaktuelt.no/multimedia

